

Krzysztof Korda

Młodokaszubi z Kociewia

Nie tylko na Kaszubach – ślady działalności Towarzystwa Młodokaszubów odnajdziemy w każdym powiecie województwa pomorskiego i niemal w każdej miejscowości. Warto przypomnieć, że w tym stowarzyszeniu działali także Kociewiaczy.

Pasjonaci Pomorza spotkali się w Gdańsku

Na zjazd młodokaszubski, który odbywał się w lokalu Bildungsvereinhaus przy ulicy Hintergasse 16 I (obecnie Podmurna I) w Gdańsku w dniach 20 i 21 czerwca 1912 roku, przybyło ok. sześćdziesięciu przedstawicieli z całych Kaszub – Pomorza, wśród nich Franciszek Kręcki, Bernard Filarski i A. Konieczny z Gdańska oraz Józef Żynda i Antoni Miotk z Pucka, a także osoby spoza Pomorza: Leon Rutkowski z Płońska, Gustaw Olechowski z Warszawy, Franciszek Szreder i Bernard Chrzanowski z Poznania.

W zjeździe uczestniczyli również pasjonaci regionu z Kociewia, Józef Wrycza, Bolesław Piechowski, Izidor Brejski i Bernard Sojecki, związani ze środowiskiem „Gryfa” – pisma wydawanego od 1908 roku w Kościerzynie przez Aleksandra Majkowskiego. Przybyli nań również m.in. redaktor Leon Kowalski i urzędnik bankowy Włodzimierz Kaczmarek, obaj ze Starogardu Gdańskiego, oraz pochodzący z tego miasta ks. Klemens Przewoski, a także Paweł Spandowski z Pelplina (znany ekonomista) oraz dentysta z Nowego – Hirsch.

Powstanie Spółki Wydawniczej „Gryf”

Czwórka najaktywniejszych Młodokaszubów z Kociewia – Józef Wrycza, Bolesław Piechowski, Izidor Brejski i Bernard Sojecki – uczestniczyła w spotkaniach poprzedzających gdański zjazd z 1912 roku. Wzięli oni udział w zjeździe działaczy młodokaszubskich w Sopocie 1 września 1909 roku. Celem spotkania było założenie spółki wydawniczej, omówienie spraw kaszubskich i kwestii związanych z wydawaniem czasopisma „Gryf”. W obradach uczestniczyli również m.in. Aleksander Majkowski, redaktor „Gryfa”, Franciszek Kręcki, Alfons Chmielewski, Józef English, Bernard Filarski, Kamil Kantak.

Józef Wrycza i Ignacy Brejski weszli w skład Rady Nadzorczej utworzonej na sopockim zjeździe spółki wydawniczej „Gryf”. A w następnym roku Józef Wrycza wraz z Bernardem Sojeckim znaleźli się w komitecie organizacyjnym zjazdu młodokaszubskiego

Utworzenie Towarzystwa Młodokaszubów

W sierpniu 1912 roku, dwa miesiące po zjeździe w Gdańsku, odbyło się kolejne spotkanie, na którym powołano Towarzystwo Młodokaszubów. Prezesem wybrano ks. Ignacego Cyrę z Drzycimia w Borach Tucholskich (pochodzącego z ziemi bytowskiej), sekretarzem został zaś lekarz – Aleksander Majkowski, *spiritus movens* tego ruchu. Członkami organizacji byli poeci, działacze regionalni, oświatowi, ekonomiści, dziennikarze, itd. Zadania zapisano w statucie, w punkcie pierwszym odnotowano, że „celem T.M.K. jest praca nad podniesieniem Kaszubów – Pomorzan pod względem kulturalnym, politycznym i ekonomicznym”.

Ustalenie zasad pisowni kaszubskiej

We wrześniu 1912 roku, miesiąc po spotkaniu założycielskim Towarzystwa Młodokaszubów, w Kościerzynie zorganizowano zjazd pisarzy młodokaszubskich. Przyjęto na nim zasady pisowni kaszubskiej. W zjeździe uczestniczyli także Młodokaszubi z Kociewia: Józef Wrycza, Bolesław Piechowski oraz Franciszek Smelkowski z Gniewu, piszący w „Gryfie” pod pseudonimem Gniewosz. Niestety niewiele wiemy o tym ostatnim. Na temat pozostałych mamy więcej informacji.

Sylwetki kociewskich Młodokaszubów

Mocno zaangażował się w ruch młodokaszubski **ks. Józef Wrycza** (1884–1961). Urodził się w Zblewie. Studiował teologię w seminarium w Pelplinie w latach 1904–1908. Podczas studiów działał w kole historycznym. Został również członkiem Kaszubskiego Towarzystwa Ludoznawczego (Verein für Kaschubische Volkskunde). Następnie podjął współpracę z Aleksandrem Majkowskim. Opublikował dwa

artykuły na łamach „Gryfa” (*Coś niecoś o przydomkach szlachty kaszubskiej i Zniemczona szlachta kaszubska*). Jak wspomniano, uczestniczył także w pracy spółki wydawniczej „Gryf”. Ponadto był członkiem komisji biblioteczno-muzealnej Młodokaszubów, która zajęła się m.in. utworzeniem biblioteki i Muzeum Kaszubsko-Pomorskiego w Sopocie. Pasję kaszubską rozwijał także później. Jako żołnierz Frontu Pomorskiego generała Józefa Hallera, 10 lutego 1920 roku uczestniczył w zaślubinach Polski z morzem. Podczas mszy oprawionej w Pucku z okazji tej uroczystości wygłosił kazanie, przywołując w nim słowa Derdowskiego „Ni ma Kaszëb bez Polonii” i wskazując na ważną rolę Kaszubów w zachowaniu morza dla Polski. W 1924 roku został proboszczem w Wielu. Sześć lat później wystawił tam pomnik Hieronima Jarosza Derdowskiego i następnie wydał jego dzieła: *O panu Czorlińskim co do Pucka po sece jachół, Jasiek z Knieji i Kaszubi pod Widnem*. Był bardzo zaangażowany w działalność społeczno-oświatową i kulturalną, a nade wszystko polityczną (z ramienia Narodowej Demokracji).

Ważną rolę w środowisku Młodokaszubów odgrywał także **ks. Bolesław Piechowski** (1885–1942). Urodził się we wsi Osówek w powiecie starogardzkim. W 1909 roku wstąpił do seminarium duchownego w Pelplinie. Podczas studiów poznał studenta-kłeryka Jana Karnowskiego, założyciela Koła Kaszubologów, z którym blisko współpracował. Piechowski został członkiem tego koła i podczas spotkań wygłaszał odczyty: *O kaszubskim przemyśle domowym, Szerzenie idei młodokaszubskiej, Stan kulturalny na Kaszubach w zszłym stuleciu, Kaszubi a rząd pruski w ubiegłych 80-ciu latach*. Po opuszczeniu seminarium przez Jana Karnowskiego przewodniczył Kolu Kaszubologów, do czasu jego zawieszenia w drugiej połowie 1910 roku. Aktywnie uczestniczył w ruchu młodokaszubskim, brał udział w zebraniach, propagował czytelnictwo „Gryfa” w seminarium. W jednym z numerów tego pisma zamieścił artykuł zatytułowany *Przyczynki do życiorysu Derdowskiego*. Był działaczem społeczno-oświatowym i poetą. Publikował pod pseudonimami Bolesław Leliwa i Kossobudzki.

Kolejny Młodokaszuba z Kociewia **Bernard Sojecki** (1878-1927) był lekarzem. Pochodził z Kościerzyny. W semestrze zimowym 1901/1902 studiował medycynę w Monachium z Aleksandrem Majkowskim. Pracował w Nowem nad Wisłą. W grudniu 1907 roku rozpoczął pracę w Pelplinie w miejsce doktora Izydora Brejskiego.

Izydor Brejski (1872–1935) urodził się w Pączewie w powiecie starogardzkim. W 1900 roku ukończył studia medyczne w Berlinie. Pracował początkowo jako lekarz w Pelplinie, a od grudnia 1907 roku w Toruniu. Od 1920 do 1922 był posłem na Sejm Ustawodawczy.

Paweł Spandowski (1885–1918) – ekonomista i działacz spółdzielczy. Urodził się w Chelmnie. Od 1904 do 1906 roku studiował teologię w Pelplinie, po odejściu z seminarium kontynuował studia we Fryburgu Badeńskim i Monachium. W 1909 roku uzyskał doktorat z ekonomii. Z Kociewiem związał się po studiach, pracował w zarządzie banku ludowego w Pelplinie (wcześniej też w Lubawie). Podczas zjazdu młodokaszubskiego mieszkał w Pelplinie, ale następnie przeniósł się do Poznania. Publikował na łamach „Gryfa” artykuły o tematyce ekonomicznej.

W zjeździe młodokaszubskim w Gdańsku uczestniczył również **Leon Kowalski** (1882–1952). Urodził się w Rombarku w powiecie starogardzkim. Był to działacz społeczny i narodowy, filomata, drukarz, bibliotekarz. Mieszkał w Starogardzie (Gdańskim). Był właścicielem drukarni i wydawcą „Naszej Gazety” w latach 1910–1914. Uczestniczył w powstaniu wielkopolskim, po jego zakończeniu, do 1921 roku służył w wojsku polskim. W latach 1922–1923 pełnił funkcję starosty kartuskiego, a od 1923 do 1927 – kościerskiego, następnie, do 1932 roku, był starostą świeckim.

Ksiądz **Klemens Przewoski** (1886–1976) urodził się w Starogardzie (Gdańskim). W czasie studiów w Pelplinie został członkiem Koła Kaszubologów i związał się z Młodokaszubami. Był działaczem społecznym. Od 1925 roku pełnił funkcję proboszcza w Gdyni-Oksywiu. Był zamilowanym historykiem.

Dwaj pozostali Kociewiaci uczestniczący w zjeździe młodokaszubskim to **Włodzimierz Kaczmarek** – urzędnik bankowy ze Starogardu Gdańskiego, który chciał rozwinąć intensywną działalność oświatową na Kaszubach, i dentysta **Hirsch** z Nowego. To jedyne informacje na ich temat. W zjeździe brali udział również księża pracujący na Kociewiu, ale nie pochodzący z tego regionu: ks. Jan Zakryś (1875–1935), proboszcz parafii w Klonówce, i ks. Stanisław Roehle (1885–1966), wikary w Lubichowie k. Starogardu Gdańskiego.

Aktywni w ruchu kaszubskim – w ramach współpracującego z Młodokaszubami Koła Kaszubologów z Pelplina – byli także dwaj inni Kociewiaci: Feliks Szuchmielski (1885–1959) urodzony w Świeciu, oraz Michał Strehl (1884–1953) urodzony w Nowym Dworze k. Starogardu Gdańskiego.

Odkryjmy na nowo ruch młodokaszubski

Moim zdaniem niewielu obecnie wie lub pamięta (poza znawcami dziejów), że w ruchu kaszubsko-pomorskim uczestniczyli również Młodokaszubi z Kociewia, a kilku z nich odgrywało w nim znaczną rolę obok Majkowskiego, Karnowskiego, Heykego i Kręckiego. Nazwanie roku 2012 Rokiem Młodokaszubów jest okazją do przypomnienia sylwetek członków tej organizacji z danego regionu lub z danym regionem związanych, nie tylko z Kociewia, ale i z Ziemi Chełmińskiej, Wielkopolski, oraz przede wszystkim z Kaszub. Nie znamy, niestety, nazwisk wszystkich uczestników ruchu młodokaszubskiego. Pewnych osób, o których wiemy, że uczestniczyły w zjeździe, nie jesteśmy w stanie szerzej przedstawić. Większość jednak możemy ukazać i spopularyzować. Niemal w każdej miejscowości na Pomorzu, zwłaszcza na Kaszubach, jesteśmy w stanie przypomnieć ten ruch, opierając się na pozostałościach działalności lokalnych Młodokaszubów.